

Морача, Милутин, генерал-пуковник, народни херој, политички радник, (Стекеровци, Гламоч, 07. VII 1914 – Београд, 17. XII 2003)

Рођен у селу Стекеровци код Гламоча у Босни и Херцеговини. Породица му се због сиромаштва преселила 1925. у село Жедник код Суботице, где је његов отац добио земљу као добровољац у Првом светском рату. Завршио Гимназију у Суботици, где је и дипломирао на Правном факултету 1940. Године 1948. дипломирао на вишој Војној академији „К. Ј. Ворошилов“ у Москви. Политичку активност започео 1935. а 1936. постао члан КПЈ. Као студент учествовао у опозиционим активностима и антирежимским демонстрацијама. Активно радио на пропагирању и ширењу револуционарних идеја у суботичком крају. Био је иницијатор стварања Културне задруге „Препород“, посредством које је КПЈ остваривала свој политички и друштвени утицај. У то време је организовао и предводио многе антифашистичке акције којима је КПЈ профилисала своју народнофронтовску оријентацију отпора монархистичком режиму и његовој спољној и унутрашњој политици. Због своје политичке активности 1939. изабран за члана Окружног комитета КПЈ за северну Бачку. Као официр је био заробљен у априлском рату и упућен у заробљенички логор у Мађарској. После споразума квислиншке „Независне Државе Хрватске“ и Хортијеве Мађарске о ослобађању заробљеника са територије тзв. НДХ, бива ослобођен и враћа се у родни крај. Један је од кључних организатора антифашистичког устанка у Дрвару, почетком јуна 1941. Као резервни официр посебно је био ангажован у војним припремама устанка против окупатора. Одлуком Среског комитета КПЈ, постао је члан штаба герилских одреда за Босанско Грахово и околину и у том својству је израдио план прве устаничке акције у БиХ, напад на Дрвар, Босанско Грахово и Оштрељ 27. јула 1941. У лето 1941. командовао је Дрварско-петровачким батаљоном „Слобода“, који је између осталог осујетио усташко-домобрански напад на територију ослобођеног Дрвара. У другој половини 1941. посебно се ангажовао на политичкој равни против раширене италијанске политике „пацификације“, као и у разобличавању идеологије, карактера и циљева италијанских савезника, четника, у овим крајевима БиХ. Била је то суштина бројних политичких говора које је одржао пред војском и народом, који је претежно у збеговима пратио партизанске јединице, бежећи пред усташким злочинима. Командовао је Дрварским партизанским батаљоном у борбама против италијанских окупационих снага у зиму и пролеће 1942. Резултат успешних војних акција партизанских снага било је

ослобођење Дрвара. Након тога преузео је дужност заменика команданта, а потом и команданта Петог крајишког партизанског одреда. Од јединица овог одреда, одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 1. септембра 1942. формирао је 9. септембра у селу Тичеву, у близини Гламоча, Дрвара и Босанског Грахова, прослављену Четврту крајишку ударну бригаду и именован за њеног првог команданта. У тренутку формирања бригада је имала око 900 бораца, претежно сељака и шумских радника. Командовао је бригадом у више успешних борби у јесен 1942. у нападу на Сански Мост, у борбама са здруженим снагама Вермахта и ЈВуО на потезу Бања Лука – Кључ; против италијанских и четничких снага у широј околини Босанског Грахова. Посебан допринос Четврта крајишка бригада је дала у борбама против надмоћних немачких снага на правцу Сански Мост – Босански Петровац, током битке на Неретви („Четврта офанзива“), крајем јануара и почетком фебруара 1943. Маја 1943. постављен је за команданта Пете крајишке дивизије. Са њом је у периоду од маја до јула 1943. руководио продором из централне у источну Босну. Међу бројним успешним борбеним дејствима, најзначајнији је напад на комуникацију Сарајево–Славонски Брод, којом приликом је заузет рудник Какањ. У јесен 1943. одлуком Врховног штаба НОВЈ о преношењу операција у Србију, Петој дивизији је поверен сложен борбени задатак, прелазак из централне Босне у Санџак. Тиме се тежиште ослободилачког рата преносило на Србију и подстакло њено ослобађање од фашизма. Дивизија је успешно продрла у Санџак, претходно ослободивши Рудо, Прибој и Вишеград. Од првих дана децембра 1943. до средине јануара 1944. успешно је руководио одбрамбеним дејствима дивизије током немачких напада у Санџаку и источној Босни. У време припремних операција за ослобођење Србије, Тито је Морачи поверио у другој половини марта 1944. команду над Оперативном групом Друге пролетерске и Пете ударне дивизије, са задатком продора у Србију. У периоду од марта до маја 1944. командовао дејствима ове групе, која је продрла најпре у долину реке Ибар, а потом кроз западну Србију до Ваљева. Њима је била супротстављена здружена акција немачких и квислиншких снага, са циљем спречавања продора групе партизанских дивизија и њихово спајање са снагама НОВЈ на југу Србије и у Шумадији. У јулу 1944. је командовао Петом дивизијом у току немачке офанзиве у Црној Гори, када су у региону Чакора и Андријевице разбијене окупационе јединице. Након тога водио Пету дивизију ка југу Србије и у борбама на Копаонику, против четничких снага, које су у садејству са немачким и бугарским окупационим

трупима безуспешно покушавале да спрече повезивање Оперативне групе дивизија са партизанским јединицама на југу Србије. Приликом коначног ослобађања Србије у наступању кроз Шумадију водио тешке борбе с немачким снагама у рејону Топола-Аранђеловац. Са Петом дивизијом учествовао у завршним операцијама за ослобођење Београда у јесен 1944. Марта 1945. постављен за Начелника штаба Прве армије и на тој дужности учествовао у борбама на Сремском фронту, када је до краја овладао командовањем и вештином ратовања у фронталним условима. Током пробоја Сремског фронта у априлу 1945. непосредно је командовао Северном групом дивизија.

После рата био је заменик начелника Генералштаба ЈНА, земеник начелника Више војне академије, начелник Прве и Четврте управе Генералштаба и командант армијске области. Од 1963. прешао у цивилну службу. Био члан Савезног извршног већа од 1963. до 1967, члан Председништва Савезне конференције ССРНЈ до 1967. Више пута биран за посланика Савезне народне скупштине Југославије и републичке скупштине Босне и Херцеговине. Био члан ЦК СК БиХ и члан Опунумћства ЦК СКЈ за Седму армијску област. Последња функција – чланство у Савету федерације СФРЈ. Генерал-пуковник у резерви; носилац „Партизанске споменице 1941“, ордена „Народног хероја“ и других домаћих и страних одликовања. Сахрањен је у Алеји хероја на београдском Новом гробљу. Рођени брат му је био учесник НОР-а и познати историчар Перо Морача.

ДЕЛА: Борбени пут Четврте крајишке народноослободилачке ударне бригаде, Босанско Грахово 1976; Пета крајишка дивизија, Београд 1985; Ратни дневник, Загреб 1986.

ИЗВОРИ: Милутин Морача, Борбени пут Четврте крајишке народноослободилачке ударне бригаде, Босанско Грахово 1976, 7–14; Владимир Дедијер, Дневник 1941–1944, II том, Ријека 1981, 325, 339; Четврта крајишка народноослободилачка ударна бригада, (зборник сећања) ур. Стојан Кесић, Београд 1982; Милутин Морача, Пета крајишка дивизија, Београд 1985; Споменица Четврте крајишке народноослободилачке ударне бригаде, Нови Сад 2003.

ЛИТЕРАТУРА: Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, том 4, књига 1, Београд 1951; Ко је ко у Југославији, Београд 1970,

стр. 690; Адван Хозић, *Кораци и ријеке. Четврта крајишка народноослободилачка ударна бригада*, Београд 1972; *Народни хероји Југославије*, књига 1, А-М, Београд 1975, 574–575; Раде Зорић, *Четврта крајишка бригада*, Београд 1980; *Лексикон НОР-а и револуције у Југославији 1941–1945*, том 2, Београд 1980, 665; *Београд у рату и револуцији 1941–1945*, Београд 1984, 596, 599, 609; *Историја Савеза комуниста Југославије*, Београд 1985; *Борба*, 2. VII 1963, 4.

Миливој Бешлин